

O libro de texto dixital.

Estado da cuestión en Galicia

Nerea Rodríguez Regueira

CEIP Canicouva

nerea.rodriguez.regueira@gmail.com

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932

Páx. 70-72

1. INTRODUCCIÓN^[1]

A comezos do século XXI emerxían as primeiras manifestacións duns recursos didácticos que posteriormente coñeceríamos como libros de texto dixitais (LTD). Estes novos materiais concibíronse para ampliar os beneficios dos materiais impresos e os seus CD complementarios, propoñéndose como unha alternativa na que os contidos estarían permanentemente accesibles e actualizados sendo, ademais, posibilitadores dunha experiencia de aprendizaxe adaptable ao alumnado a través da interactividade e a personalización.

A irrupción deste novo material e do vórtice de cambios tecnolóxicos no que estamos inmerso, provocou unha reconversión do sector editorial e a aparición de novos sectores que viron un negocio dentro da educación dixital. Por iso, a incorporación dos LTD e outros recursos didácticos dixitais nas aulas supón, aínda a día de hoxe, un influxo transformador que transcende a cuestión pedagóxica e implica cuestións tan diversas como as sociais, culturais, comerciais e políticas. Este situación provoca unha asincronía entre o desenvolvemento da tecnoloxía e a implementación efectiva dos materiais dixitais nas aulas.

O propio LTD sufriu unha reconversión froito do avance da sociedade dixital e a súa propia evolución pasando dos “libros dixitalizados” aos “libros pensados dixitalmente”. Á luz dos estudos consultados, determinamos que nun primeiro momento emerxeron as copias dixitalizadas dos materiais impresos para dar paso ao que consideramos en denominar “libros de texto dixitais de primeira xeración”, é dicir, manuais escolares dixitalizados e enriquecidos con recursos multimedia de escasa relevancia pedagóxica e dixital. Posteriormente arrombarían os “libros de texto dixitais de segunda xeración” caracterizados por ofrecer unha maior interactividade e personalización. Nos últimos anos, podemos identificar unha terceira xeración que se diferencia das anteriores na utilización de mecanismos de intelixencia artificial

^[1] Esta investigación foi galardoada co “V Premio a la Mejor Tesis Doctoral Española en el ámbito de la Tecnología Educativa” da Rede Universitaria de Tecnología Educativa (RUTE).

para axustar a experiencia de aprendizaxe ás necesidades concretas do alumnado.

Neste contexto son múltiples as investigacións levadas a cabo sobre os LTD tomando en consideración a óptica dos diferentes sectores implicados e coincidindo coa incorporación destes materiais aos sistemas educativos dos diferentes países. Así, por exemplo, podemos atopar os primeiros estudos sobre esta temática en Xapón, Corea e Estados Unidos. Este feito, como xa adiantabamos, non é unicamente pedagóxico, senón que, entre outros factores, os dous países asiáticos son potencias tecnolóxicas mundialmente recoñecidas, e á cabeza do sector editorial mundial posiciónanse os países norteamericanos. Se ben estas primeiras investigacións seguiron a liña clásica dos estudos sobre medios de ensinanza, a contraposición dun medio novo (LTD) sobre outro xa consolidado (libro de texto impreso), a medida que se popularizou, comezaron a analizarse os múltiples factores que supoñen a incorporación de xeito efectivo dun novo material ás aulas^[2].

Se ben nun primeiro momento considerouse que os LTD poderían desbancar os materiais impresos como materiais hexemónicos nas aulas, facilitando novas estratexias didácticas dixitais coas que conxugar diversidade de materiais didácticos, a día de hoxe aínda son considerados unha tecnoloxía emerxente, pese a contar con múltiples apoios en diferentes países e gobernos (Grönlund, Wiklund&Böo, 2018). A transición dunha cultura escolar en papel a unha cultura escolar

dixital supón moito máis que un cambio dun material por outro; é preciso que os docentes se sitúen como axentes de cambio desenvolvendo un papel activo e crítico na utilización e creación de materiais dixitais, a aplicación de novas metodoloxías nas aulas, a promulgación de leis educativas que transcendan a dotación tecnolóxica e se teña en conta a formación da comunidade educativa, así como a necesaria avaliación destas para evidenciar o seu impacto (Tarkowski, Sitek, Strycharz, Vuorikari y Castaño Muñoz, 2019)

Outro aspecto chave da transición dunha cultura a outra, e da mellora da calidade educativa, é a necesaria transferencia do coñecemento. Neste sentido, o presente artigo pretende achegar á comunidade educativa algúns dos resultados do estudo levado a cabo sobre a idiosincrasia do LTD que axuden a comprender este “novo” material nun momento no que o dixital cobra, se cabe, máis relevancia nas escolas.

2. METODOLOXÍA

A investigación realizada responde a un estudo interpretativo cun deseño cualitativo baseado na análise de contido. O estudo enmarcouse nos niveis de 5º e 6º de Educación Primaria ao ser estes, no momento da realización da investigación, onde se contextualizaban a meirande parte dos LTD publicados por editoriais españolas. Un dos criterios empregados no momento de elixir a mostra e que nos parece oportuno destacar, foi a proximidade, é dicir, seleccionar libros de texto dixitais editados en Galicia e, de non atopalos, ampliar a mostra tentado que os materiais fo-

ran empregados nas aulas galegas.

A análise realizada permitiu descubrir a mensaxe e a estrutura implícitos nos materiais para comprender mellor o seu funcionamento e implicacións tanto na intencionalidade do emisor (editoriais) como no posible efecto no emisor (comunidade educativa, especialmente o profesorado e o alumnado).

Para levar a cabo a investigación deseñouse, validouse e aplicouse un instrumento (guía) de avaliación de libros de texto dixitais composto por seis dimensións que se detallan a continuación:

A. Datos de identificación do material: comprende a información descritiva do recurso relacionada cos metadatos.

B. Análise tecnolóxica: Análizanse aspectos directamente relacionados co carácter dixital do material.

C. Análise do deseño e a presentación. Ofrece unha análise das características funcionais e de deseño de xeito que a aprendizaxe poida ser soporxada.

D. Elementos didácticos e perspectiva metodolóxica. Análizase o material desde un punto de vista didáctico.

E. Análise do contido. Céntrase en desentrañar cuestións como a selección dos contidos, a súa organización, a pre-

[2] Para máis información sobre os estudos centrados nesta temática pódese consultar Rodríguez-Rodríguez, J. e Rodríguez-Regueira, N. (2016)

senza da diversidade, o uso das diferentes modalidades de contidos, etc.

F. Valoración global do material analizado.

3. RESULTADOS E CONCLUSIÓNS

Comprobouse que os LTD comercializados no sistema educativo galego e, por extensión, español, poden enmarcarse dentro da denominación de “Libros de texto dixitais de primeira xeración” e que, polo tanto, seguen a tradición do modelo editorial dos libros de texto en papel, se ben comezan a emerxer novas propostas nas que os materiais están pensados dixitalmente.

A totalidade dos materiais analizados poñen en evidencia que os esforzos do sector editorial concéntranse en manter a estética dos materiais impresos fronte ás posibilidades que ofrece a dixitalización (adaptabilidade, multimodalidade de contidos e interactividade). Poñendo o foco sobre o continente e non sobre o contido, temos como resultado materiais que no fondo son iguais aos impresos e no que as vantaxes se traducen nas posibilidades de acceso e a utilización

dun dispositivo dixital para a súa visualización.

Nos materiais analizados séguense perpetuando as carencias dos libros de texto impresos. Por exemplo, no relativo aos modelos estereotipados das imaxes en función da raza, modelos familiares ou diversidade funcional; nos modelos de ensinanza que subxacen e que xeralmente están baseados na reprodución de contidos ou nas cuestións relativas á accesibilidade do alumnado con Necesidades Educativas Especiais. Deste xeito, constatamos que non se está a producir o necesario cambio cara á iconicidade e a oralidade que leva parella a cultura dixital, senón que o texto segue a ter unha omnipresencia case absoluta.

Pese a que son patentes os esforzos do sector editorial para adaptarse a este novo contexto, a nosa investigación permitiu corroborar a hipótese de partida segundo a cal “a creación dos LTD iniciouse para dar resposta a un sector económico en auge e que, polo tanto, para o seu deseño e elaboración partiuse do libro de texto en papel sen considerar a idiosincrasia do novo contex-

to dixital” (Rodríguez-Regueira, 2020, p-192).

Podemos dicir, en termos xeais, que os LTD orixináronse a partir dunha concepción do libro de texto impreso cun formato e características concretas e cuxa rixidez non consegue superar o seu carácter dixital. Por iso, pese a que se trata dun produto cuxo número de vendas se incrementa ano a ano e que supuxo unha reconversión do sector editorial, a innovación é mínima debido en gran medida a que a oferta está homoxeneizada.

Pode que o punto de inflexión o esteamos a vivir coa situación sanitaria actual, que fixo que moitas educadoras reflexionen sobre a migración cara a unha escola dixital e as carencias que o noso sistema educativo ten para logralo de xeito efectivo, así como as posibilidades e limitacións dos recursos que empregamos como mestres. ■

REFERENCIAS

- GRÖNLUND, Å., WIKLUND, M., & BÖÖ, R. (2018). No name, no game: Challenges to use of collaborative digital textbooks. *Education and Information Technologies*, 23(3), 1359-1375. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10639-017-9669-z7> Data consulta: 23/09/2021
- RODRÍGUEZ-RODRÍGUEZ, J., & RODRÍGUEZ-REGUEIRA, N. (2016). Revisión de la investigación publicada sobre el libro de texto digital en revistas, publicaciones y congresos internacionales de referencia. *Profesorado. Revista de Currículum y Formación de Profesorado*, 20(1), 9-31.
- RODRÍGUEZ-REGUEIRA, N. (2020). Los libros de texto digitales. Un análisis descriptivo e interpretativo de sus características (Tesis doctoral). Universidad de Santiago de Compostela.
- TARKOWSKI, A., SITEK, M., STRYCHARZ, J., VUORIKARI, R., Y CASTANO, J. (2019). Methodological guide for implementation and evaluation of open e-textbook programs. Impact on cost and learning outcomes. *JRC Technical Reports*. Publications Office of the European Union: Luxembourg. https://oerpolicy.eu/wp-content/uploads/sites/4/2019/04/jrc115866_methodological_guide_final.pdf Data de consulta: 23/09/2021